

De reis van Manie Schaafijs

tekst: Zindzi Zevenbergen
illustraties: Hedy Tjin

De Harmonie 2023 - € 22,50 - ISBN 9789463361804

Be^ud
met een
Zilveren
Griffel
2024

Groep
7-8 (NL)
Leerjaar
5-6 (B)

Thema's
• familie verhalen
• migratie
• heimwee

De jonge Francisco is zestien jaar wanneer hij in 1900 het paradijselijke eiland Madeira verlaat op zoek naar werk en geluk. Hij verstopt zich op een schip naar Zuid-Amerika, maar wordt na een paar weken op zee ontdekt. Is alles voor niets geweest? Na vele tegenslagen weet hij Suriname te bereiken en bouwt daar een bestaan op. Als hij voor werk naar het eiland Trinidad gaat en daar schaafijs ontdekt, komt zijn leven er ineens heel anders uit te zien.

1 Vooraf

De meeste mensen hebben vast weleens een schaafijskar op de markt gezien. Maar wat niet iedereen weet is dat het de overgrootvader van Hedy Tjin was, Francisco de Freitas, die het ijs waarschijnlijk in Suriname introduceerde. Dit familie verhaal was de inspiratie voor Manie Schaafijs, geïllustreerd door Hedy Tjin zelf.

In *De reis van Manie Schaafijs* wordt het verhaal verteld van Francisco, die al op jonge leeftijd het eiland Madeira verlaat om ergens anders geluk en werk te kunnen vinden. Een thema waarover je met de

leerlingen in gesprek kunt gaan: Welke omstandigheden maken dat mensen deze keuze maken? Hoe is het om in een nieuw land aan te komen? Was dat vroeger anders dan nu? Francisco reist via Brazilië naar Suriname, waar hij ondanks vele tegenslagen en heimwee een leven opbouwt. Francisco zet door en geeft nooit op. Een prachtig verhaal, met zeker een kern van waarheid.

Het boek zit vol historische feiten, ondersteund door schitterende tekeningen. Het is een boek dat je in een ruk uitleest.

2 Introductie boek

De reis van Manie Schaafijs. Wie van de leerlingen heeft er ooit van schaafijs gehoord of heeft het zelf gegeten? Als ze het zo horen, klinkt het dan lekker of niet? Stel deze vraag na het lezen van het boek nog een keer. Wedden dat iedereen zin heeft in een ijsje met siroop uit de hand?

Laat de cover zien. Stel bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Wie is de auteur? Heb je vaker een boek van Zindzi Zevenbergen gelezen? Wat doet dat met je verwachtingen?
- Wat zie je op de cover?
- Valt je iets op aan de kleuren? Passen die bij jouw idee van waar het verhaal over gaat?

- Wie heeft de illustraties gemaakt? Wat is je eerste indruk van de illustraties? Heb je vaker een boek gelezen dat is geïllustreerd door Hedy Tjin? Zie je overeenkomsten tussen de illustraties?
- Waar denk je dat het verhaal zich afspeelt?

Blader ook eens door het boek.

- Wat valt je op?
- Nodigt het boek uit om gelezen te worden?
- Lijkt het boek op een boek dat je al eerder gelezen hebt of niet?

3 Voorlezen

De vragen die gesteld worden zijn geïnspireerd op de aanpak 'boekgesprekken' van Aidan Chambers. Alle antwoorden zijn goed: alles mag en kan verteld worden. Wees nieuwsgierig naar wat de leerlingen te vertellen hebben en vraag door.

Doel van de vragen:

- De leerlingen kunnen vertellen waarom het belangrijk is om je in elkaar en in elkaars tradities en gebruiken te verdiepen.
- De leerlingen krijgen begrip voor mensen die hun land verlaten op zoek naar een beter bestaan.

Lees steeds een hoofdstuk voor (of wissel af met de leerlingen). Bij een aantal hoofdstukken zijn vragen geformuleerd, maar natuurlijk kun je na ieder hoofdstuk vragen stellen als: Wat denk je dat er nu gaat gebeuren? Wat heb je van dit hoofdstuk geleerd? Wat vond je leuk, saai of onduidelijk? Waar wil je meer over te weten komen? Met wie leefde je mee?

Lees het hoofdstuk 's Ochtends in Nederland'.

- Waar speelt het verhaal zich af? Hoe weet je dat? Bieden de illustraties ondersteuning om tot het antwoord te komen?

- Vader vindt de traditie (eieren gooien) onzin. Denk je dat deze traditie bij zijn eigen cultuur hoort of niet? Hoe zou hij erover denken als de traditie tot zijn eigen cultuur behoorde? Is het belangrijk om je in andere culturen te verdiepen, om tradities te begrijpen? Doe jij dat ook?
- Is het verhaal van Francisco belangrijk voor het verloop van het boek, denk je?

Lees het hoofdstuk 'Parse struisvogelveren'.

- Stel de leerlingen voorafgaand aan het hoofdstuk de vraag om kort samen te vatten wat er in de afgelopen hoofdstukken gebeurd is. Vraag door: Waarom is Francisco vertrokken? Is het verhaal geloofwaardig? Wat is je bijgebleven? Wat heeft je verrast? Denk je dat hij als landverrader ooit terug zou mogen naar Madeira?
- Hoe zou Francisco zich gevoeld hebben toen hij Simão voor het eerst zag? Is dat gevoel bijgesteld?
- Het was een lange, stille week op zee geweest. Denk je dat Francisco af en toe spijt heeft gehad van zijn vertrek uit Madeira?
- Was jij op hetzelfde idee gekomen om de kist te openen? Of had je de zoektocht naar eten anders aangepakt?

- In welk jaar speelt het verhaal zich af, denk je? Hoe zie je dat terug in het verhaal?
- Voorspel: Hoe denk je dat het leven van de jongens er in Santos uit gaat zien? Hoe was het ze vergaan als Mevrouw Cruz hen niet onder haar hoede had genomen? Denk je dat Mevrouw Cruz hun redding is of krijgt het verhaal nog een twist?

Lees het hoofdstuk 'Ken je Konfreyari niet?'.

- Francisco herkent de Madeirezen meteen. Welk begrip past hier het beste bij en waarom? Kies uit: herkenning, heimwee, vertrouwd, lotgenoot, trots, of bedenk zelf een begrip dat passend is.
- Francisco is in Paramaribo, maar er worden Indonésische gerechten verkocht. Hoe zou dat komen, denk je?
- Denk je dat Francisco zich thuis voelt in Suriname? Staan hiervoor aanwijzingen in de tekst?
- Hoe zou het zijn om de mooie stadswoningen te zien, terwijl je zelf in een erfhuisje woont? Past dit bij het betere leven waarop Francisco gehoopt had?
- Waarom wordt de verjaardag van de Nederlandse koningin zo groots gevierd in Suriname? Wat heeft dat met tradities te maken? Vind je het goed dat dit gevierd wordt?
- Hoe vindt Francisco het dat hij met 'Manie' wordt aangesproken? Snap jij zijn gevoel? Hoe zou jij het vinden als ze je een naam gaven die niet van jou was, een naam die je met heel veel anderen moest delen?
Francisco gaat werken in een ijsfabriek. Is dit bepalend voor het verloop van het verhaal, denk je? Leg uit.

Lees het hoofdstuk 'Lieve Manuel'.

- Hoe is het leven van Francisco veranderd sinds hij voor het eerst voet aan wal zette in Suriname? Welke ontwikkeling heeft hij doorgemaakt?
- Denk je dat Francisco Madeira nog een keer zou verlaten als hij de keuze opnieuw zou mogen maken?
- Lees het hoofdstuk tot bladzijde 107. Manuel sluit steeds af met de vraag wanneer Francisco terug-

komt naar Madeira. Denk je dat hij ooit terugkeert? Waar heb je je antwoord op gebaseerd? En als je terugdenkt aan het woord 'landverrader' uit het begin van het boek, is je antwoord dan nog hetzelfde?

- De familie van Francisco is afhankelijk van hem. Leg dat in eigen woorden uit.
- Stel: Francisco gaat terug naar Madeira, welke afweging moet hij dan maken? En als hij naar Trinidad vertrekt? Hoe zou het zijn om zo'n keuze te moeten maken?

Lees het hoofdstuk 'Een weg naar huis'.

- Voorspel: Lees de titel. Waar zou dit hoofdstuk over gaan, denk je?
- Welke gevoelens komen in de tekst naar voren?
- Hoe zou je het karakter van Francisco beschrijven?
- Wat vind je ervan dat Francisco armere mensen een kleinere portie gaf voor minder geld?
- Omschrijf wat 'thuis' voor Francisco betekent. Wat betekent thuis voor jou?

Lees het hoofdstuk 'Vorst onder de tropenzon'.

- De titel van het hoofdstuk heeft een dubbele betekenis. Kun je dit uitleggen?
- De kar van Francisco trekt geen klanten. Was dit anders gelopen als mensen beter op de hoogte waren van elkaars cultuur, leven of tradities?
- De koningin herkent zichzelf in Francisco. Hoe zit dat? Waarom durven andere mensen zijn kar daarna ook te bezoeken?
- Paulina vertelt over haar geschiedenis met Robbie. Waarom heeft ze dit nooit eerder gedaan, denk je?
- Wat Robbie deed is niet goed te praten. Kun je het gedrag van Robbie verklaren? Hoe had Robbie zich eigenlijk moeten gedragen? Was hij dan verder gekomen in het leven?
- Het boek is bijna uit. Vind je het verhaal geloofwaardig? Waarom wel/niet?

4A Verwerking: Een duik in de familiegeschiedenis

Doelen:

- De leerlingen leren over de betekenis en waarde van persoonlijke voorwerpen en erfstukken.
- De leerlingen kunnen uitleggen wat emotionele waarde betekent.
- De leerlingen houden een elevatorpitch. Sluit aan bij kerndoel 2: *De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.* Sluit aan bij kerndoel 56: *De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.*

Vorbereiding

Neem een voorwerp van vroeger mee naar school. Een voorwerp dat bij jou, je ouders of grootouders in huis ligt.

1. Het boek is grotendeels een vertelling vanuit Maatje. Ze vertelt over haar herinneringen aan haar jeugd en haar vader. Maatje praat over brieven, gebeurtenissen en voorwerpen die ze nu, tientallen jaren later, nog steeds thuis heeft. Praat met de leerlingen over het bewaren van spullen. Is dat nodig? Kun je spullen die je niet meer gebruikt beter weggooien? Welke criteria gebruik je om te beslissen of iets bewaard moet worden of niet?

Praat met de leerlingen over emotionele waarde. Kunnen ze het begrip uitleggen? Zouden de kinderen en kleinkinderen van Maatje het leuk vinden om de originele ijschaaf te zien? Denk je dat een vreemde het leuk zou vinden om een ijschaaf te zien? Kun je je verbonden voelen met een voorwerp? Laat de leerlingen nadenken

over waarom sommige voorwerpen meer emotionele waarde hebben dan andere. Wat maakt een voorwerp speciaal? Is het de geschiedenis, het verhaal of de persoon die het aan je gegeven heeft?

2. Laat het voorwerp zien dat jij hebt meegenomen. Vertel hierover en vertel waarom dit voorwerp nog steeds in jouw familie is. Wat is het verhaal achter dit voorwerp, is het belangrijk voor je, wat heeft het met jouw familie te maken? Hoe werd het vroeger gebruikt?

Bespreek ook hoe de betekenis van het voorwerp misschien veranderd is gedurende de tijd. Was het voorwerp ooit praktisch maar nu meer symbolisch?

Geef de leerlingen de (huiswerk)opdracht om een voorwerp van vroeger mee naar school te nemen of te fotograferen. De leerlingen bereiden een elevatorpitch van één tot twee minuten voor. Deze pitch moet de geschiedenis, de betekenis en de emotionele waarde van het voorwerp uitleggen.

3. Maak een schema of laat de leerlingen zichzelf intekenen voor een tijdstip waarop ze hun presentatie houden. Luister naar de verschillende verhalen en de betekenis die deze voorwerpen hebben voor de leerlingen en hun families. Zitten er voorwerpen bij waarvan de klas niet wist dat ze bestonden? Wat leren we van de verhalen van anderen?

Stimuleer de leerlingen om vragen te stellen aan elkaar na elke presentatie. Zo komen ze misschien nog meer over elkaars achtergrond te weten.

4B Verwerking: Lekker veel siroop

Doelen:

- De leerlingen schrijven een kort verhaal.
- De leerlingen oefenen met het overdrijven van de situatie.
- Sluit aan bij kerndoel 5: *De leerlingen leren naar inhoud en vorm teksten te schrijven met verschillende functies, zoals: informeren, instrueren, overtuigen of plezier verschaffen.*

1. Lees samen het laatste hoofdstuk (bladzijde 163) nog een keer. Praat over de boodschap van dit hoofdstuk. Wat wil Maatje haar kinderen en kleinkinderen meegeven? Op welke zinnen baseren de leerlingen hun antwoord?

De familie komt tot de conclusie dat hun familie het levende bewijs is voor het verhaal, dat ze samen genoeg weten en dat het allerbelangrijkste is om verhalen door te geven. Waarom is het belangrijk om verhalen te blijven vertellen? Welke verhalen hebben de leerlingen ooit van hun opa, oma of ouders gehoord? Hebben deze verhalen een speciale betekenis voor hen? Stel, ze zouden er nu achter komen dat het verhaal niet helemaal waar is, vinden ze het verhaal dan nog steeds mooi of verandert dat hun kijk op het verhaal?

Stimuleer een gesprek over het doorvertellen van verhalen. Vertellen ze de verhalen van hun familie ook weleens aan iemand anders? Waarom wel of niet? Wat maakt een verhaal de moeite waard om door te vertellen? Krijg je meer begrip voor anderen als je hun familieverhaal kent?

2. In deze opdracht schrijven de leerlingen over een gebeurtenis uit hun leven. Een gebeurtenis die ze niet willen vergeten en ze later zeker aan hun kinderen en kleinkinderen willen doorvertellen. Om het verhaal extra kracht bij te zetten en mooier te maken dan het daadwerkelijk was, gieten

de leerlingen er lekker veel siroop overheen. Ze mogen overdrijven en dingen erbij verzinnen. Wat maakt het uit, als dit verhaal hun waarheid wordt?

De leerlingen schrijven een kort verhaal. Dit doen ze eerst in klad. Laat de leerlingen een woordenwolk maken met de kern van hun verhaal. Ze schrijven op wie de hoofdpersonen in het verhaal zijn, waar het verhaal zich afspeelt en hoe je die omgeving kunt beschrijven, wat er in het verhaal gebeurt en waarom deze gebeurtenis zo leuk was.

Stimuleer de leerlingen om het verhaal te beginnen met een inleiding waarin ze de situatie schetsen: wie zijn er en waar zijn ze? Vervolgens schrijven ze de kern: wat gebeurt er en wat maakt deze gebeurtenis zo speciaal? In de kern mogen de leerlingen losgaan met de siroop. De leerlingen eindigen met een slot, een verrassend einde voor het verhaal.

Het verhaal mag ongeveer 300 woorden zijn. Natuurlijk krijgt het ook een pakkende titel.

3. Vraag de leerlingen die dat leuk vinden om hun verhaal voor te lezen aan de klas. De leerlingen mogen verklappen wat de echte werkelijkheid is, maar ze mogen ook bij hun eigen werkelijkheid blijven.

5 Verder lezen

Andere boeken lezen die zich in Suriname afspelen? Kies bijvoorbeeld voor *Op de rug* van Bigi Kayman van Henna Goudzand, met illustraties van Hedy Tjin, over de slavernij in Suriname. Je ontdekt hoe Suriname eruitziet in *Het werkstuk (of hoe ik verdween in de jungle)* van Simon van der Geest. Of lees *Het grote Anansiboek* van Johan Ferrier over de vertelcultuur in Suriname.

Wil je dieper ingaan op verhuizen naar een vreemd land en daar je plek vinden, dan mag *De flat aan het einde van de wereld* van Arndís Pórarinsdóttir en Hulda Sigrún Bjarnadóttir niet ontbreken. Hierin moet Björk zien te overleven bij oma Eiland.

Colofon

© Stichting Lezen

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit het leesbevorderingsprogramma de Bibliotheek *op school* (Stichting Lezen/KB, de nationale bibliotheek).

Auteur

Patsboem! educatief

Vormgeving

Judith Schoffelen &
Erik olde Hanhof

www.lezen.nl